

شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری (مطالعه موردی: استان سمنان)

سجاد فردوسی¹ * محبوبه جلالی² * پری شگری فیروزجاه³

چکیده

با توجه به اهمیت بالای فرهنگ در شهر خلاق، برنامه‌ریزان شهری باید رویکردی فرهنگی در برنامه‌ریزی‌های‌شان داشته باشند و از منابع فرهنگی شهر برای توسعه استفاده کنند. هدف این پژوهش، ارزیابی شهرهای استان سمنان بر اساس شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری بوده و با روش توصیفی - تحلیلی انجام پذیرفته است. در این پژوهش، عمده‌ترین شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری معرفی و با استفاده از مدل ویکور به سنجش و ارزیابی آنها در شهرهای استان سمنان پرداخته شده است. نتایج حاصل شده از مدل ویکور حکایت از آن دارد که بین شهرهای پرجمعیت و شهرهای کم‌جمعیت استان سمنان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری، اختلاف بسیار قابل توجهی وجود دارد. در این زمینه سه شهر سمنان، شاهرود و دامغان که در مجموع بیش از 72 درصد کل جمعیت شهری استان سمنان را در خود جای داده‌اند، بیشترین منابع فرهنگی را در اختیار دارند و طبیعتاً پتانسیل بسیار بالاتری را جهت تحقق شهر خلاق دارا هستند و در مقابل 17 شهر دیگر استان که تنها 28 درصد کل جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند، منابع فرهنگی چندانی در اختیار نداشته و پتانسیل چندانی در جهت تبدیل شدن به شهر خلاق ندارند.

واژگان کلیدی: شهر، خلاقیت، فرهنگ، ویکور، سمنان.

فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی - سال نهم - شماره بیست و دوم - بهار 96 - 283-304

تاریخ دریافت مقاله: 95/5/8 تاریخ پذیرش مقاله: 95/11/12

1. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول) (Sajad.ferdowsi@yahoo.com)
2. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی تورسیم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد
3. استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران

1. مقدمه

شهر خلاق به عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، برنامه ریزی و اجرای طرح های شهری مطرح شده است. همچنین این رویکرد به چگونگی ورود خلاقانه شهروندان به عرصه های مختلف مواجه با مسائل مرتبط با شهر می پردازد (خان سفید، 1391: 93). عبارت شهر خلاق از اواخر دهه 80 میلادی توسط چارلز لاندری مطرح شد. شهر خلاق با تغییر رویکردهای سنتی، بسته و سلطه طلبانه به شهر و مدیریت شهری، محیط و بستری را فراهم می کند که در آن مسائل شهری به صورت خلاقانه و با تفکر جمعی صاحبان اصلی فضاهای شهری، یعنی شهروندان و صاحبان مشاغل، در کنار مدیران و برنامه ریزان شهری مورد بررسی قرار می گیرد و برای حل معضلات پیش روی شهر و بهبود شرایط زندگی در محیط های شهری، افراد دارای نفع و مسئولیت در کنار هم فعالیت می کنند و به واسطه این فعالیت، از نتیجه آن در ارتقای کیفیات محیطی شهر و افزایش میزان زیست پذیری و ارتقای کیفیت زیستن در محیط شهر بهره می برند (Landry, 2000). در این راستا، شهرها، امروز و در آینده سعی می کنند محیطی را فراهم سازند که متخصصان راغب شوند در آن زندگی کنند و در مقابل تخصص خود را بدون دغدغه در اختیار جامعه قرار دهند (سیف الدینی و همکاران، 1386: 10)، اما باید توجه داشت که این مزیت های رقابتی در هر مکان و شهری مستقر نمی شود و باید شرایطی برای آنان فراهم شود (Musterd, 2010: 2). در واقع متخصصان، هنرمندان، محققان و... در شهرهایی که محیط هایی دلچسب از نظر فرهنگی، اجتماعی، نهادی و اقتصادی داشته باشند، ساکن می شوند (قربانی و همکاران، 1392: 2) که در این زمینه شهرهایی موفق خواهند بود که از شاخص های ضروری خلاقیت شهری برخوردار باشند. در این خصوص بسترهای فرهنگی جایگاه مهمی را به خود اختصاص داده اند؛ به طوری که ژان رمی، شهر را دارای نظم و انسجام فرهنگی همراه با نوآوری و پیشرفت می داند (ربانی، 1385: 2). در این پژوهش بر آنیم تا به معرفی مهم ترین شاخص های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری پرداخته و با استفاده از مدل های کمی به

سنجش و ارزیابی آنها در شهرها مبادرت ورزیم. همچنین در این مقاله، به‌منظور عینی نمودن مباحث نظری، به‌عنوان نمونه مطالعاتی به ارزیابی شهرهای استان سمنان بر اساس میزان برخورداری از شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری پرداخته خواهد شد. اهداف پژوهش حاضر در قالب موارد ذیل مطرح است:

1. ارزیابی شهرهای استان سمنان بر اساس شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری؛

2. تدوین راهکارهایی به‌منظور بهبود شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری در محدوده مطالعاتی.

این پژوهش در پی پاسخگویی بدین سؤال است که: شهرهای استان سمنان به لحاظ دارا بودن معیارهای فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری نسبت به یکدیگر در چه رتبه‌ای قرار دارند؟

2. پیشینه پژوهش

ربانی خوراسگانی و همکارانش در پژوهشی با عنوان «بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور» جایگاه تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق را مورد بررسی قرار داده‌اند. تنوع اجتماعی بر نقش مشارکت فعال و خلاق گروه‌های قومی، نژادی و مهاجر در شهر و ادغام و ذوب آنان در جامعه میزبان تأکید دارد. در این خصوص، میزان حضور مهاجرین و غیربومی‌ها، به‌عنوان شاخص ذوب فرهنگی و نیز تنوع زبانی در جمعیت مورد بررسی قرار گرفته است. در این پژوهش استان اصفهان مورد ارزیابی قرار گرفته و نتایج حاکی از آن است که شهر اصفهان از نظر مهاجرپذیری از رتبه مطلوبی در میان شهرستان‌های استان اصفهان و نیز در میان استان‌های ایران برخوردار بوده و این پتانسیل را در جهت ایجاد شهرهای خلاق داراست (ربانی خوراسگانی و همکاران، 1390). خان‌سفید در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت شهری و شهر خلاق» به بررسی شهر ملبورن بر اساس اهداف هشت‌گانه مدیریت شهری در این شهر شامل: شهر برای مردم، شهر خلاق، برخورداری اقتصادی، شهر دانش، شهر اکولوژیک، شهر متصل، شهر پیش رو و استفاده بهینه از منابع پرداخته است که البته به‌صورت خاص به محور شهر خلاق به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف مدیریت شهری ملبورن برای ارتقای کیفیت زندگی و زیست‌پذیری شهر تأکید شده است. در پایان به ارائه راهبردها و راهکارهای مدیریتی و شاخص‌های عملکردی در

شهر، قابل استفاده برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری شهر تهران پرداخته است (خان‌سفید، 1391).

کاستا و همکارانش معتقدند که پیاده‌سازی پروژه‌های مربوط به شهرهای خلاق در سراسر جهان به حکمروایی شهری تبدیل شده است. در این خصوص، حرکت از بحث‌های معاصر در مورد شهر خلاق به منظور بحث در مورد تنوع سازوکارها و اشکال حکمروایی ضابطه‌مند مورد توجه قرار گرفته است (Casta & etal, 2007). مارکوزن نیز بر اهمیت نقشی که هنرمندان در شهرهای خلاق در سطوح مختلف مخصوصاً اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایفا می‌کنند، تأکید می‌ورزد. وی نشان می‌دهد شهرهایی که هنرمندان در آنها حضور دارند مصرف فرهنگی در منطقه افزایش می‌یابد و هنگامی که این امتیاز با امتیازاتی چون وجود صنایع پزشکی و دارویی ترکیب می‌شود، باعث توقف روند مهاجرتی در این شهرها می‌شود. این فرآیند علاوه بر اینکه به احیای شهری در نواحی فرسوده کمک می‌کند، محیط اجتماعی را نیز بهبود می‌بخشد و به رفع مشکلات موجود در نواحی کم‌درآمد کمک می‌کند (Sasaki, 2010).

در این پژوهش سعی بر آن است تا به ارزیابی شاخص‌های فرهنگی مؤثر در شکل‌گیری شهرهای خلاق پرداخته شود. در این خصوص از تحلیل داده‌های ثانویه استفاده می‌شود. تفاوت آن با پژوهش‌های پیشین در این است که در این پژوهش با استفاده از یک مدل کمی به ارزیابی معیارهای فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری می‌پردازد که تاکنون در این زمینه به صورت تخصصی انجام نپذیرفته است.

3. دیدگاه‌ها و مفاهیم نظری پژوهش

مفهوم شهر خلاق به صورت متنوع و وسیع به کار رفته است. در یک مفهوم، شهرهای خلاق، شهرهایی هستند که قادرند راه حل‌های جدیدی برای مشکلات روزمره‌شان ارائه دهند. مفهوم دیگر شهرهای خلاق، بر تولیدات فرهنگی متمرکز است، یعنی تولید کالاها و خدمات فرهنگی و با فعالیت‌هایی در ارتباط قرار می‌گیرند که مرکز خلاقیت به حساب می‌آیند. مفهوم دیگر بر ظرفیت و توانایی شهر در جذب سرمایه انسانی خلاق تأکید می‌کند. در بسیاری از متون مربوط به شهر خلاق، فهم پایداری و پویایی‌های جریان کاربرد دانش مورد تأکید قرار گرفته است. مفهوم شهرهای خلاق با بسیاری از مفاهیم دیگر پیوند خورده است از جمله می‌توان به صنایع خلاق، صنایع فرهنگی، فعالیت‌های فرهنگی و

فعالیت‌های هنری شهر اشاره کرد (Casta & etal, 2007). به نظر می‌رسد شهر خلاق با بخش‌های هنری که شهرها را زنده و پویا می‌سازند و به آنها ارزش واقعی می‌بخشد مثل هنر گردشگری یا رخدادهای هنری، تلاش برای تحت کنترل درآوردن اثر اقتصادی هنر و ایجاد شهرتی بین‌المللی برای شهر، جذب افرادی که طبقه خلاق خوانده می‌شوند، استفاده از هنر برای نمایش تنوع و ساخت درک بین مردم، ایجاد اقتصاد و صنایع خلاق، به رسمیت شناختن خلاقیت به‌عنوان یک پیشرو برای نوآوری و حتی اتخاذ یک رویکرد خلاق برای حل مسائل مدنی، در ارتباط است (Coletta, 2002: 2). فلسفه شهر خلاق این است که همیشه در یک مکان پتانسیل‌های خلاق وجود دارد؛ لذا باید شرایط به‌گونه‌ای باشد که مردم فکر کنند، برنامه‌ریزی نمایند و در استفاده از فرصت‌های به‌وجود آمده، ابتکار عمل داشته باشند. همچنین مردم بتوانند مسائل شهری مهارنشده را اداره کنند. این امر می‌تواند از اداره افراد بی‌خانمان تا ایجاد ارزش یا ترقی محیط بصری باشد. فرض شهر خلاق بر این است که مردم می‌توانند شرایط فوق‌العاده‌ای را ایجاد کنند. شهر خلاق باید به زیرساخت‌های خلاق نیز دسترسی داشته باشد. زیرساخت‌های خلاق محدود به مواردی چون شبکه راه‌ها، فاضلاب، ساختمان و... نیست، بلکه ترکیبی از سخت‌افزار و نرم‌افزار است. نرم‌افزارهای شهر خلاق شامل نیروی کار ماهر و انعطاف‌پذیر، متفکران پویا، خالقان آثار و مجریان می‌باشد. خلاقیت نه تنها داشتن ایده است بلکه ظرفیت کاربرد این ایده‌ها نیز هست. شهر خلاق، استعدادها را شناسایی، پرورش و جذب می‌کند و امکان تداوم آن را نیز فراهم می‌سازد (Landry, 2006: 16). در واقع مفهوم شهر خلاق را می‌توان رویکردی جایگزین برای احیای شهری و تفکری جایگزین برای نگاه به شهر دانست. به عقیده برخی ممکن است اقتصاد و به عقیده برخی دیگر رفاه اجتماعی مهم باشد. اما باید دانست که نقطه کانونی شهر خلاق فرهنگ، آموزش، جو یا فضای خلاقیت است. خلاقیت، در احیا و توسعه مجدد شهری بسیار مهم است. به عبارتی دیگر، شهر خلاق تغییر از تولید کارخانه‌ای به تولید فکری یا خلاق و دوری از رویکرد دولت‌محوری به حکمروایی یا همکاری مابین دولت، شرکت‌ها و NGO هاست (Tajudeen, 2008: 60).

چین جیکبز، شهرهای خلاق را شهرهایی می‌داند که در نوآوری و ابتکار صنعتی موفق‌اند. او عقیده دارد که محیط انسان‌ساخت می‌تواند شانس‌های خلاقیت شهری را افزایش دهد. برای جیکبز، کلید محیط‌های شهری خلاق، در گرو تنوع هم در زمینه فضایی و هم اجتماعی و اقتصادی است (Hospers and van Dalm, 2005: 10). از نظر هاوکینز،

دوره فرا صنعتی و اقتصاد خلاق، گذر از ایده‌ها و اظهار خلاقیت به تولیدات با ارزش تجاری است. اقتصاد خلاق به وسیله مجموعه‌ای از صنایع که تولیدکننده و داد و ستدکننده دارایی‌های فکری هستند، مثل صنایع کپی رایت، صنایع انحصاری، صنایع دارای علامت تجاری و صنایع طراحی تعریف می‌شوند. وی پیشنهاد می‌کند که راه جدیدی برای رشد صنایع این اقتصاد لازم است. زیرا بر خلاف نظریه اقتصاد مدرن با منابع محدود و قیمت رقابتی، اقتصاد خلاق بر منابع نامحدود ایده‌ها تکیه دارد (Simeti, 2006: 13). فلوریدا بحث می‌کند که افراد طبقه خلاق، آهن‌رباهایی هستند که مؤسسات و شرکت‌های متحرک با رشد و فناوری بالا را جذب می‌کنند. فلوریدا در رابطه با جذب این گروه معتقد است که اگر در مکانی چنین افرادی وجود داشته باشند، صنایع با فناوری بالا می‌تواند در آن مکان تحرک ایجاد کنند (Partt, 2008: 4). ساساکی عناصر ضروری برای ظهور شهر خلاق را در شش دسته طبقه‌بندی کرده است: 1. درگیری تمامی ساکنین شهر، چه دانشمندان و هنرمندان و چه شهروندان عادی در امور و فعالیت‌های خلاقانه 2. هنرمندان بودن زندگی شهروندان که لازمه این کار دسترسی به درآمد، اوقات فراغت کافی، قیمت معقول کالا و خدمات با کیفیت است 3. حمایت فعالیت‌های خلاق هنری و علمی شهر توسط دانشگاه‌ها، مدارس فنی، مؤسسات تحقیقاتی، تئاترها، کتابخانه‌ها و مؤسسات فرهنگی 4. داشتن یک سیاست محیطی جهت حفظ میراث تاریخی و زیست محیطی 5. وجود پایه اقتصادی متوازن در شهر به منظور حمایت از منطقه خلاق و پایدار 6. در مدیریت‌های عمومی، شهر خلاق متشکل از سیاست‌های شهری یکپارچه خلاق، سیاست فرهنگی یکپارچه با سیاست صنعتی و سیاست محیطی تحت مدیریت دموکراتیک مالی عمومی است (Sasaki, 2008: 80).

به طور کلی، پایه‌های شهر خلاق را می‌توان در سه زمینه اقتصاد، فرهنگ و مکان در نظر گرفت. محیط‌های قابل اعتماد شهری با آزادی‌های تفریحی و فرهنگی مدیریت می‌شوند تا افراد خلاق را جذب و حفظ کنند. این نیروی کار در عوض، ثروت را در اقتصاد دانش گسترش می‌دهد. شهرها برای تولید ثروت، باید محیط‌های شهری قوی از نظر فرهنگی از طریق برنامه‌های بهتر که بین مکان، اقتصاد و فرهنگ یکپارچگی ایجاد نماید، بسازند. شهرها به عنوان نظام‌های فرهنگی درک می‌شوند که توسط میراث انسانی و طبیعی شکل گرفته‌اند و محصول ارزش‌ها و عقاید شهروندان خود هستند (AuthentiCity, 2008: 21). بیانچینی برنامه‌ریزی فرهنگی را شامل تمامی رشته‌های هنر (هنر طراحی، هنر حمایت

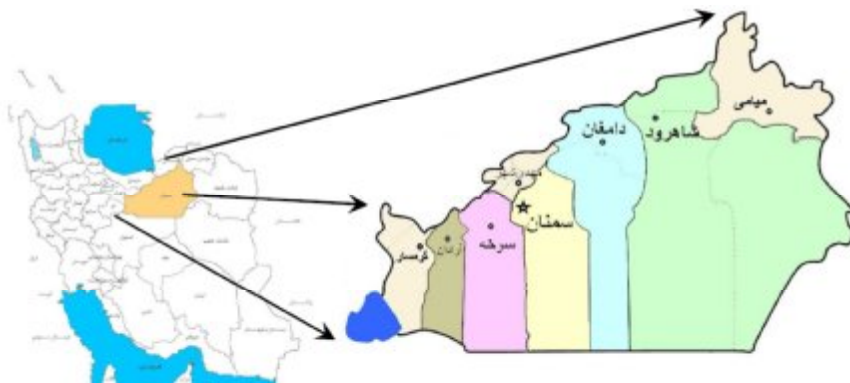
از اجتماع، هنر برنامه‌ریزی حمل و نقل، هنر تسلط بر پویایی‌های توسعه اجتماع محلی) می‌داند. وی با همکاری لندری مفهوم منابع فرهنگی را نیز اصلاح می‌کند. از نظر آنها منابع فرهنگی، در افراد دارای خلاقیت، مهارت و استعداد است. آنها مانند ساختمان‌ها، شیء نیستند بلکه، مانند نمادها، فعالیت‌ها و مجموعه‌ای از تولیدات محلی در هنر، خدمات و صنایع می‌باشند. منابع فرهنگی شهری شامل میراث تاریخی، صنعتی و هنری، دارایی‌هایی را شامل معماری، چشم‌انداز شهری یا بازار زمین شهری نشان می‌دهند. سنت‌های بومی و محلی زندگی جمعی، جشنواره‌ها، آیین و تشریفات مذهبی یا قصه‌ها می‌تواند منابع فرهنگی باشند. حتی فعالیت‌های فرهنگی آماتورگونه، هر چند بیشتر جنبه سرگرمی دارند، اما می‌توانند تولیدات و خدمات جدید ایجاد کنند. منابعی مثل هنر آشپزی و فعالیت‌های مربوط به اوقات فراغت، لباس، سنت‌های فکری و خرده فرهنگی که در بسیاری از جاها ممکن است مورد بی‌توجهی قرار گیرند، می‌توانند ویژگی‌های منحصر به فردی به یک مکان بدهند؛ به گونه‌ای که آن را از سایرین متمایز سازد. منابع فرهنگی، مواد خام یک شهرند و پایه ارزش آن محسوب می‌شوند و به‌عنوان دارایی، جایگزین عناصری مثل زغال سنگ، فولاد و طلا می‌شوند. خلاقیت شیوه بهره‌برداری از این منابع و کمک به رشد آنهاست. وظیفه برنامه‌ریز شهری نیز شناسایی، مدیریت و بهره‌برداری از این منابع است (لندری، 2006: 19). بنا به اهمیت این مقوله است که از اواسط دهه 1990 میلادی به بعد - که شهر خلاق به‌عنوان یک استراتژی جدید رواج یافت - برنامه‌ریزان توسعه شهری و اقتصادی در اجتماعات به‌طور فزاینده‌ای به هنر و فرهنگ به‌عنوان ابزارهای توسعه‌گرایش یافتند. مراکز هنرهای بصری و نمایشی، فستیوال‌ها، هنر مردمی، مراکز هنری و مراکز فرهنگی طراحی شدند. همچنین در احیای بافت‌های قدیمی، جذب گردشگر، حفظ آثار تاریخی و سنت‌های فرهنگی، ایجاد و تقویت اجتماعات محلی و حل مسائل آنها تلاش‌هایی صورت گرفت (قربانی و همکاران، 1392: 13). در این دهه، هنر و فعالیت‌های فرهنگی به‌عنوان سازمان‌دهندگان به تغییر شهری و به‌عنوان عوامل رشد صنایع فرهنگی جدید مثل رسانه‌های دیجیتالی قلمداد می‌شوند؛ به طوری که ارتباطی معنادار بین حمایت از این فعالیت‌های جدید، یعنی خوشه‌های خلاق و محیط فرهنگی وجود دارد (Roberts, 2006: 331). بنابراین، با توجه به اهمیت بالای فرهنگ در شهر خلاق، برنامه‌ریزان شهری باید رویکردی فرهنگی در برنامه‌ریزی‌های‌شان داشته باشند و از منابع فرهنگی شهر برای توسعه استفاده کنند. در مجموع، به‌منظور ارزیابی شهرها از نظر خلاقیت، شاخص‌های

متعددی را می‌توان متصور بود. اما با توجه به اینکه رویکرد پژوهش حاضر، شناسایی و سنجش شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری است، بنابراین بر اساس پیشینه و مباحث نظری مطرح شده می‌توان عمده‌ترین شاخص‌هایی را که به‌عنوان منابع فرهنگی شهرها محسوب شده و به نوعی زمینه‌ساز حرکت به سوی خلاقیت در شهرها هستند بدین شرح مطرح کرد:

جشنواره‌ها و فستیوال‌ها، نمایشگاه‌ها و همایش‌ها، آیین و تشریفات مذهبی، سینما و سالن‌های کنسرت، نگارخانه‌ها، موزه‌ها، انجمن‌های فرهنگی و ادبی، کتابخانه‌ها، کتابفروشی‌ها، مؤسسات و دفاتر روزنامه و نشریات، مراکز صدا و سیما، فرهنگ‌سراها و مجتمع‌های فرهنگی، انتشارات، آموزشگاه‌های موسیقی و سینما، مراکز فروش لوازم موسیقی، کانون پرورش فکری، سالن‌های اجتماعات و میراث تاریخی.

4. روش پژوهش

در این پژوهش، استان سمنان به‌عنوان نمونه مطالعاتی مورد ارزیابی قرار گرفته است. این استان در دامنه سلسه جبال البرز واقع شده و ارتفاع آن از شمال به جنوب کاسته شده و به دشت کویر ختم می‌شود. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان سمنان دارای 8 شهرستان و 20 شهر است. در ادامه تصویر 1، موقعیت سیاسی استان سمنان را نشان می‌دهد.

تصویر 1. موقعیت سیاسی استان سمنان

با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی است. نمونه

مطالعاتی، شهرستان‌های استان سمنان و اطلاعات مورد نیاز به صورت کتابخانه‌ای از نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، سالنامه آماری، طرح جامع و تفصیلی شهر و همچنین از طریق اسناد، مجلات و کتب مرتبط با موضوع به دست آمده است. پس از جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، به ارزیابی شهرهای استان سمنان بر اساس معیارهای فرهنگی شهر خلاق با استفاده از مدل ویکور پرداخته شده است. شاخص‌های مورد بررسی در این پژوهش به شرح جدول 1 بیان شده است. شاخص‌های ذیل با توجه به مباحث نظری این پژوهش، استنباط و استخراج شده است.

جدول 1. شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری

نام	شاخص	نام	شاخص
X1	جشنواره‌ها و فستیوال‌های سالانه	X10	مؤسسات و دفاتر روزنامه و نشریات
X2	نمایشگاه‌ها و همایش‌ها	X10	مراکز صدا و سیما
X3	آیین‌ها و تشریفات مذهبی	X12	کتابفروشی‌ها
X4	سینما و سالن‌های کنسرت	X13	فرهنگ‌سراها و مجتمع‌های فرهنگی
X5	نگارخانه‌ها	X14	انتشارات
X6	موزه‌ها	X15	آموزشگاه‌های موسیقی و سینما
X7	انجمن‌های فرهنگی و ادبی	X16	مراکز فروش لوازم موسیقی
X8	کتابخانه‌ها	X17	کانون پرورش فکری
X9	سالن‌های اجتماعات	X18	میراث تاریخی

ماخذ: گردآوری نگارنده

5. یافته‌های پژوهش

در این بخش به ارزیابی محدوده مطالعاتی بر اساس میزان برخورداری از شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری پرداخته می‌شود. بدین منظور از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور استفاده شده است.

مرحله اول: ماتریس داده‌های خام (ماتریس تصمیم‌گیری)

ماتریس داده‌های خام (ماتریس تصمیم‌گیری) هر یک از شاخص‌ها در محدوده مورد مطالعه به شرح جدول (3) ارائه شده است. اعداد درج‌شده در جدول (3) معرف تعداد هر یک از شاخص‌ها در محدوده مطالعاتی پژوهش می‌باشد که بر اساس سالنامه آماری استان

سمنان، ادارات و سازمان‌ها و اصناف و اتحادیه‌ها جمع‌آوری شده است.

جدول 3. ماتریس داده‌های خام (ماتریس تصمیم‌گیری) در محدوده مورد مطالعه

شاخص‌ها گزینه‌ها	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17	X18
آرادان	0	1	4	1	0	0	1	1	1	1	0	3	1	0	1	1	2	9
کهن‌آباد	0	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3
کلاته	0	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
امیریه	0	0	4	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
دیباچ	0	0	4	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1
دامغان	1	4	8	1	1	3	6	5	1	3	0	13	6	2	4	2	5	18
سرخه	0	1	5	0	0	0	1	1	0	1	0	3	2	0	1	0	2	3
سمنان	3	9	10	2	3	4	11	5	2	13	1	54	11	9	14	7	9	26
بسطام	0	1	6	0	0	1	1	1	0	1	0	2	2	0	0	0	1	13
بیارجمند	0	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1	2
شاهرود	2	7	8	2	2	1	9	13	5	14	0	39	9	7	13	4	9	21
رودیان	0	0	4	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1
کلاته خبیج	0	0	4	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
مجن	0	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
ایوانکی	0	0	4	0	0	0	1	2	0	0	0	6	0	0	2	1	2	6
گرمسار	0	3	6	1	1	1	2	7	1	1	0	9	3	1	2	1	2	12
درجزین	0	0	4	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1
شهمیرزاد	0	0	4	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3
مهدیشهر	0	2	6	1	1	0	2	2	0	1	1	11	4	1	2	1	2	8
میامی	0	1	5	1	0	0	2	0	0	1	1	8	3	1	2	1	2	7

ماخذ: سالنامه آماری استان سمنان، 1393 و بررسی‌های میدانی نگارنده

مرحله دوم: تشکیل ماتریس نرمالیزه

در این مرحله، ماتریس تصمیم‌گیری موجود به یک ماتریس نرمال شده با استفاده از رابطه 1 تبدیل می‌شود. این امر با این هدف انجام می‌گیرد که اگر مقادیر کمی تعلق گرفته به شاخص‌ها، دارای یک واحد نباشند، در این صورت با این عمل، دیمانسیون واحد آنها از بین برده شده و این مقادیر کمی را به ارقام بدون بعد تبدیل می‌نماید. در ادامه جدول (4) ماتریس اعداد نرمالیزه را نشان می‌دهد.

$$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x^2_{ij}}} \quad (1)$$

جدول 4. ماتریس نرمالیزه (ماتریس R)

X18	X17	X16	X15	X14	X13	X12	X11	X10	X9	X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	شاخص‌ها / گزینه‌ها
0/200	0/134	0/116	0/050	0/000	0/058	0/043	0/000	0/051	0/171	0/060	0/061	0/000	0/000	0/277	0/165	0/078	0/000	آرادان
0/067	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/000	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	کهن آباد
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/000	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	کلاته
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/060	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	امیریه
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/058	0/014	0/000	0/000	0/000	0/060	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	دیباچ
0/400	0/336	0/232	0/200	0/171	0/346	0/185	0/000	0/153	0/171	0/299	0/365	0/567	0/250	0/277	0/330	0/313	0/267	دامغان
0/067	0/134	0/000	0/050	0/000	0/115	0/043	0/000	0/051	0/000	0/060	0/061	0/000	0/000	0/000	0/206	0/078	0/000	سرخه
0/578	0/604	0/814	0/701	0/769	0/635	0/768	1/000	0/663	0/343	0/299	0/669	0/756	0/750	0/555	0/413	0/705	0/802	سمنان
0/289	0/067	0/000	0/000	0/000	0/115	0/028	0/000	0/051	0/000	0/060	0/061	0/489	0/000	0/000	0/248	0/078	0/000	بسطام
0/044	0/067	0/000	0/000	0/000	0/058	0/028	0/000	0/000	0/000	0/000	0/061	0/000	0/000	0/000	0/206	0/000	0/000	بیارجمند
0/467	0/604	0/465	0/651	0/598	0/520	0/555	0/000	0/714	0/857	0/778	0/548	0/189	0/500	0/555	0/330	0/548	0/535	شاهرود
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/058	0/014	0/000	0/000	0/000	0/060	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	رودیان
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/060	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	کلاته خیج
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/000	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	مجن
0/133	0/134	0/116	0/100	0/000	0/231	0/085	0/000	0/051	0/000	0/060	0/122	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	ایوانکی
0/267	0/134	0/116	0/100	0/085	0/173	0/128	0/000	0/051	0/171	0/419	0/122	0/189	0/250	0/277	0/248	0/235	0/000	گرمسار
0/022	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/000	0/061	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	درجزین
0/067	0/067	0/000	0/000	0/000	0/000	0/014	0/000	0/000	0/000	0/060	0/122	0/000	0/000	0/000	0/165	0/000	0/000	شهمیرزاد
0/178	0/134	0/116	0/100	0/085	0/231	0/156	0/000	0/102	0/171	0/060	0/122	0/000	0/250	0/277	0/248	0/157	0/000	مهدیشهر
0/156	0/134	0/116	0/100	0/085	0/173	0/014	0/000	0/051	0/171	0/060	0/122	0/000	0/000	0/277	0/206	0/078	0/000	میامی

مرحله دوم: تشکیل ماتریس نرمالیزه وزنی

در این مرحله، وزن‌دهی به شاخص‌ها از طریق مدل AHP صورت گرفته است. لازم به ذکر است با توجه به اینکه موضوع پژوهش حاضر، تأکید بر مدل ویکور دارد، لذا در این بخش از مطرح نمودن فرایند محاسبه وزن شاخص‌های مورد مطالعه بر اساس نظرات کارشناسان مربوطه با استفاده از مدل AHP خودداری نموده و صرفاً نتایج نهایی که همانا وزن شاخص‌های مورد نظر است، را استخراج نموده که به شرح جدول (5) به منظور استفاده در مدل ویکور عنوان شده است. در ادامه ماتریس نرمالیزه وزنی بر اساس رابطه (2)، به شرح جدول (5) ارائه گردیده است.

$$V = R \times W \quad (2)$$

جدول 5. ماتریس نرمالیزه وزنی (ماتریس V)

X18	X17	X16	X15	X14	X13	X12	X11	X10	X9	X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	شاخص‌ها گزینه‌ها
0,05	0,05	0,04	0,04	0,05	0,08	0,04	0,05	0,06	0,05	0,07	0,07	0,04	0,05	0,06	0,04	0,08	0,08	Wjz
0/010	0/007	0/005	0/002	0/000	0/005	0/002	0/000	0/003	0/009	0/004	0/004	0/000	0/000	0/017	0/007	0/006	0/000	آرادان
0/003	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	کهن آباد
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	کلاته
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	امیریه
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/005	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	دیباچ
0/020	0/017	0/009	0/008	0/009	0/028	0/007	0/000	0/009	0/009	0/021	0/026	0/023	0/013	0/017	0/013	0/025	0/021	دامغان
0/003	0/007	0/000	0/002	0/000	0/009	0/002	0/000	0/003	0/000	0/004	0/004	0/000	0/000	0/000	0/008	0/006	0/000	سرخه
0/029	0/030	0/033	0/028	0/038	0/051	0/031	0/050	0/040	0/017	0/021	0/047	0/030	0/038	0/033	0/017	0/056	0/064	سمنان
0/014	0/003	0/000	0/000	0/000	0/009	0/001	0/000	0/003	0/000	0/004	0/004	0/008	0/000	0/000	0/010	0/006	0/000	بسطام
0/002	0/003	0/000	0/000	0/000	0/005	0/001	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/008	0/000	0/000	بیارجمند
0/023	0/030	0/019	0/026	0/030	0/042	0/022	0/000	0/043	0/043	0/054	0/038	0/008	0/025	0/033	0/013	0/044	0/043	شاهرود
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/005	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	رودیان
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	کلاته خبیج
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	مجن
0/007	0/007	0/005	0/004	0/000	0/018	0/003	0/000	0/003	0/000	0/004	0/009	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	ایوانکی
0/013	0/007	0/005	0/004	0/004	0/014	0/005	0/000	0/003	0/009	0/029	0/009	0/008	0/013	0/017	0/010	0/019	0/000	گرمسار
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	درجزین
0/003	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/004	0/009	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	شهمیرزاد
0/009	0/007	0/005	0/004	0/004	0/018	0/006	0/000	0/006	0/009	0/004	0/009	0/000	0/013	0/017	0/010	0/013	0/000	مهدیشهر
0/008	0/007	0/005	0/004	0/004	0/014	0/005	0/000	0/003	0/009	0/004	0/009	0/000	0/000	0/017	0/008	0/006	0/000	میامی

مرحله چهارم: تعیین بالاترین و پایین ترین ارزش ماتریس نرمالیزه وزنی

در این مرحله بالاترین ارزش f_i^+ و پایین ترین ارزش f_i^- از ماتریس نرمالیزه فنی استخراج می شود. بر این اساس طبق رابطه (3)، جدول (6) ارائه شده است:

$$f_i^+ = \max_j f_{ij} \text{ and } f_i^- = \min_j f_{ij} \quad (3)$$

جدول 6: تعیین بالاترین و پایین‌ترین ارزش ماتریس نرمالیزه وزنی

X18	X17	X16	X15	X14	X13	X12	X11	X10	X9	X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	شاخص‌ها ارزش‌ها
0/029	0/030	0/033	0/028	0/038	0/051	0/031	0/050	0/043	0/043	0/054	0/047	0/030	0/038	0/033	0/017	0/056	0/064	f_i^+
0/001	0/003	0/000	0/000	0/000	0/000	0/001	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/000	0/000	0/000	0/007	0/000	0/000	f_i^-
0/028	0/027	0/033	0/028	0/038	0/051	0/030	0/050	0/043	0/043	0/054	0/043	0/030	0/038	0/033	0/010	0/056	0/064	$f^+ - f^-$

مرحله پنجم: تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص نارضایتی (R)

در این مرحله، فاصله هر گزینه از راه‌حل ایده‌آل مثبت محاسبه می‌شود. بدین منظور بر اساس رابطه (4)، جدول (7) مطرح است:

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^+ - f_{ij}}{f_i^+ - f_i^-} \text{ and } R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^+ - f_{ij}}{f_i^+ - f_i^-} \right] \quad (4)$$

جدول 7. تعیین شاخص مطلوبیت (S) و شاخص ناراضی (R)

		X18	X17	X16	X15	X14	X13	X12	X11	X10	X9	X8	X7	X6	X5	X4	X3	X2	X1	شاخص‌ها گزینه‌ها
R	S	0,05	0,05	0,04	0,04	0,05	0,08	0,04	0,05	0,06	0,05	0,07	0,07	0,04	0,05	0,06	0,04	0,08	0,08	W _{ij}
0/080	0/902	0/034	0/044	0/034	0/037	0/050	0/073	0/038	0/050	0/056	0/040	0/065	0/070	0/040	0/050	0/030	0/040	0/071	0/080	آرادان
0/080	0/996	0/046	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/070	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	کهن آباد
0/080	1/000	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/070	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	کلاته
0/080	0/995	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/065	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	امیریه
0/080	0/987	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/03	0/040	0/050	0/060	0/050	0/065	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	دیباچ
0/053	0/604	0/016	0/025	0/029	0/029	0/039	0/036	0/031	0/050	0/047	0/040	0/043	0/035	0/010	0/033	0/030	0/013	0/044	0/053	دامغان
0/080	0/946	0/046	0/044	0/040	0/037	0/050	0/065	0/038	0/050	0/056	0/050	0/065	0/070	0/040	0/050	0/060	0/033	0/071	0/080	سرخه
0/043	0/077	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/004	0/030	0/043	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	0/000	سمتان
0/080	0/919	0/026	0/050	0/040	0/040	0/050	0/065	0/039	0/050	0/056	0/050	0/065	0/070	0/030	0/050	0/060	0/027	0/071	0/080	بسطام
0/080	0/983	0/048	0/050	0/040	0/040	0/050	0/073	0/039	0/050	0/060	0/050	0/070	0/070	0/040	0/050	0/060	0/033	0/080	0/080	بیارجمند
0/050	0/235	0/010	0/000	0/017	0/003	0/011	0/015	0/011	0/050	0/000	0/000	0/000	0/014	0/030	0/017	0/000	0/013	0/018	0/027	شاهرود
0/080	0/987	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/073	0/040	0/050	0/060	0/050	0/065	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	رودیان
0/080	0/995	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/065	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	کلاته خیج
0/080	1/000	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/070	0/070	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	مجن
0/080	0/923	0/040	0/044	0/034	0/034	0/050	0/051	0/036	0/050	0/056	0/050	0/065	0/063	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	ایوانکی
0/080	0/771	0/028	0/044	0/034	0/034	0/044	0/058	0/034	0/050	0/056	0/040	0/032	0/063	0/030	0/033	0/030	0/027	0/053	0/080	گرمسار
0/080	1/000	0/050	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/070	0/030	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	درجزین
0/080	0/984	0/046	0/050	0/040	0/040	0/050	0/080	0/040	0/050	0/060	0/050	0/065	0/063	0/040	0/050	0/060	0/040	0/080	0/080	شهمیرزاد
0/080	0/817	0/036	0/044	0/034	0/034	0/044	0/051	0/032	0/050	0/051	0/040	0/065	0/063	0/040	0/033	0/030	0/027	0/062	0/080	مهدیشهر
0/080	0/865	0/038	0/044	0/034	0/034	0/044	0/058	0/035	0/050	0/056	0/040	0/065	0/063	0/040	0/050	0/030	0/033	0/071	0/080	میامی

مرحله ششم: محاسبه مقدار Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها

در این مرحله، شاخص ویکور که همان امتیاز نهایی هر گزینه است، محاسبه می‌شود. مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر شهر از مجموع 18 شاخص مورد مطالعه است. این مقدار بین عدد صفر تا یک تعیین می‌شود و هر چه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده پایین بودن سطح برخورداری و هر چه به عدد صفر نزدیک‌تر باشد نشانگر بالا بودن سطح برخورداری هر شهر از شاخص‌های مورد مطالعه است. بر این اساس، مطابق با روابط (5)، (6) و (7)، جدول (8) ارائه شده است:

$$Q_i = v \left[\frac{S_j - S^-}{S^+ - S^-} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_j - R^-}{R^+ - R^-} \right] \quad (5)$$

$$S^+ = \min S_i \text{ and } S^- = \max S_i \quad (6)$$

$$R^+ = \min R_i \text{ and } R^- = \max R_i \quad (7)$$

جدول 8. محاسبه مقدار Q و رتبه‌بندی نهایی گزینه‌ها

شهر	رتبه	شهر	S	رتبه	شهر	R	رتبه	سطح برخورداری
سمنان	1	سمنان	0/0774	1	سمنان	0/0431	1	بالا
شاهرود	2	شاهرود	0/2354	2	شاهرود	0/0500	2	↓
دامغان	3	دامغان	0/6040	3	دامغان	0/0533	3	
گرمسار	4	گرمسار	0/7713	4	گرمسار	0/0800	4	
مهدیشهر	5	مهدیشهر	0/8174	5	مهدیشهر	0/0800	4	
میامی	6	میامی	0/8654	6	میامی	0/0800	4	
آرادان	7	آرادان	0/9018	7	آرادان	0/0800	4	
بسطام	8	بسطام	0/9188	8	بسطام	0/0800	4	
ایوانکی	9	ایوانکی	0/9228	9	ایوانکی	0/0800	4	
سرخه	10	سرخه	0/9456	10	سرخه	0/0800	4	
بیارجمند	11	بیارجمند	0/9833	11	بیارجمند	0/0800	4	
شهمیرزاد	12	شهمیرزاد	0/9836	12	شهمیرزاد	0/0800	4	
دیباج	13	دیباج	0/9873	13	دیباج	0/0800	4	
رودیان	13	رودیان	0/9873	13	رودیان	0/0800	4	
امیریه	14	امیریه	0/9946	14	امیریه	0/0800	4	
کلاته خیج	14	کلاته خیج	0/9946	14	کلاته خیج	0/0800	4	
کهن آباد	15	کهن آباد	0/9960	15	کهن آباد	0/0800	4	
کلاته	16	کلاته	1/0000	16	کلاته	0/0800	4	
مجن	16	مجن	1/0000	16	مجن	0/0800	4	
درجزین	16	درجزین	1/0000	16	درجزین	0/0800	پایین	

رتبه‌بندی بر اساس ارزش Q صورت گرفته به گونه‌ای که کمترین ارزش بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده است. همان‌گونه که جدول (8) نشان می‌دهد، بر اساس مقدار Q ، شهر سمنان با رتبه اول از نظر برخورداری از منابع فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری، وضعیتی مطلوب و شهرهای کلاته، مجن و درجزین با رتبه شانزدهم، وضعیتی نامطلوب دارند. حال با توجه به نتایج به دست آمده شروط به صورت ذیل آزمون می‌شود:

$$Q(A_2) - Q(A_1) \geq \frac{1}{i-1} \quad (8)$$

شرط اول: برقراری رابطه (8)

در رابطه فوق A_1 و A_2 به ترتیب رتبه‌های اول و دوم و i تعداد گزینه‌ها هستند. در این خصوص طبق رابطه (8) خواهیم داشت:

$$0.1794 - 0.0000 \geq 0.0526$$

بنابراین با توجه به درست بودن رابطه فوق، شرط اول تأیید می‌شود.

شرط دوم: گزینه اول باید همچنین از نظر S یا R نیز بهترین رتبه را داشته باشد. در این خصوص با توجه به اینکه شهر سمنان بهترین رتبه را از نظر Q داشت، از نظر S و R نیز بهترین رتبه را داراست. بنابراین شرط دوم نیز تأیید می‌شود.

6. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

به‌طور کلی پایه‌های شهر خلاق را می‌توان در سه زمینه اقتصاد، فرهنگ و مکان در نظر گرفت. در این بین، شهرها به‌عنوان نظام‌های فرهنگی درک می‌شوند که توسط میراث انسانی و طبیعی شکل گرفته‌اند و محصول ارزش‌ها و عقاید شهروندان خود است. بنابراین، ضمن اهمیت قابل توجه مباحث اقتصادی و اجتماعی، مقوله فرهنگ نیز جایگاه ویژه‌ای در شهر خلاق داشته و ضروری است تا برنامه‌ریزان شهری، رویکردی فرهنگی در برنامه‌ریزی‌های‌شان داشته باشند و از منابع فرهنگی شهر برای توسعه استفاده کنند. لازم به ذکر است که فعالیت‌های فرهنگی را هر شهر باید با توجه به نهادها و ساختارهای عمیق بومی خود تعیین نماید و سعی نماید تا با شناسایی یک برند فرهنگی، مزیت رقابتی در این زمینه در خود کشف کند. در این خصوص از جمله منابع فرهنگی شهرها می‌توان به

مواردی همچون: جشنواره‌ها و فستیوال‌ها، نمایشگاه‌ها و همایش‌ها، آیین‌ها و تشریفات مذهبی، سینماها و سالن‌های کنسرت و... اشاره کرد. در این راستا، پژوهش حاضر به منظور ارزیابی شهرهای استان سمنان بر اساس شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری انجام پذیرفت و پس از استنباط و استخراج عمده‌ترین شاخص‌های فرهنگی طبق پیشینه و مباحث نظری پژوهش، به ارزیابی محدوده مطالعاتی بر اساس مدل ویکور پرداخته شد. نتایج حاصل شده از مدل ویکور حاکی از آن دارد که بین شهرهای پرجمعیت و شهرهای کم‌جمعیت استان سمنان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری، اختلاف بسیار قابل توجهی وجود دارد. به طوری که مقدار Q در شهر گرمسار که در رتبه چهارم قرار گرفته به نسبت شهر دامغان که در رتبه سوم جای دارد، دو برابر می‌شود. به عبارت دیگر، میزان Q در شهر دامغان به عنوان رتبه سوم برابر با $0/4243$ و در شهر گرمسار به عنوان رتبه چهارم به حدود دو برابر، یعنی $0/8760$ می‌رسد. در این بین، اختلاف چندان زیادی بین شهرهایی که در چهارم به بعد قرار دارند مشاهده نمی‌شود؛ به طوری که میزان Q در شهر گرمسار به عنوان رتبه چهارم معادل با $0/8760$ و در شهرهای کلاته، مچن و درجزین به عنوان آخرین رتبه‌ها برابر با $1/0000$ است. همچنین ارزیابی شهرهای استان سمنان نشان می‌دهد که شهر سمنان با Q برابر با $0/0000$ در رتبه اول، شهر شاهرود با Q برابر با $0/1794$ در رتبه دوم و شهر دامغان با Q برابر با $0/4243$ در رتبه سوم قرار گرفته‌اند.

بنابراین از نتایج حاصل شده اینطور استنباط می‌شود که سه شهر سمنان، شاهرود و دامغان که در مجموع بیش از 72 درصد کل جمعیت شهری استان سمنان را در خود جای داده‌اند، بیشترین منابع فرهنگی را در اختیار دارند و پتانسیل بسیار بالاتری جهت تحقق شهر خلاق دارا هستند و در مقابل 17 شهر دیگر که تنها 28 درصد کل جمعیت شهری استان را در خود جای داده‌اند، منابع فرهنگی چندانانی در اختیار نداشته و پتانسیل مطلوبی جهت تبدیل شدن به شهر خلاق ندارند.

در پایان به منظور تقویت وضعیت منابع فرهنگی مؤثر در خلاقیت شهری در شهرهای سمنان، شاهرود و دامغان و همچنین بهبود منابع فرهنگی در مابقی شهرهای استان در جهت تحقق شهر خلاق پیشنهاداتی هر چند کلی به شرح ذیل مطرح می‌شود. امید است که با ارزیابی و تحلیل این فرآیند در استان سمنان و راهبردهای شهر خلاق، مدیران و برنامه‌ریزان شهری با توجه به ظرفیت‌های موجود و مزیت‌های رقابتی بتوانند شهرهای استان

را به سمت خلاقیت شهری سوق دهند.

1. تأمین و تجهیز زیرساخت‌های فرهنگی از جمله کتابخانه، نگارخانه، سینما و... در شهرها جهت جذب افراد خلاق به شهرها؛
2. افزایش فعالیت‌های مرتبط با آیین و تشریفات مذهبی، جذب گردشگر و صنایع خلاق جهت بهره‌برداری از منابع فرهنگی موجود شهر؛
3. برگزاری جشنواره‌ها و فستیوال‌های بومی در شهرها و همچنین برپایی نمایشگاه‌ها و همایش‌های سالانه به منظور فراهم آوردن بسترهای لازم برای حمایت از طرح‌های خلاقانه در شهر؛
4. تقویت بودجه‌های اختصاص یافته به مراکز فرهنگی از جمله فرهنگسراها و مجتمع‌های فرهنگی جهت برنامه‌ریزی و بهبود فعالیت‌های فرهنگی در شهر؛
5. حمایت از مؤسسات و دفاتر روزنامه و نشریات، انتشاراتی‌ها و انجمن‌های فرهنگی و ادبی فعال در سطح شهرها؛
6. اختصاص تخفیف‌ها و یارانه‌های فرهنگی در زمینه امور فرهنگی در شهرها.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

1. خان سفید، مهدی (1391). مدیریت شهری و شهر خلاق، نشریه منظر، شماره 19: 95-92.
2. ربانی خوراسگانی، علی، رسول ربانی، مهدی ادیبی و احمد مودنی (1390). بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهرهای خلاق و نوآور؛ مطالعه موردی شهر اصفهان، نشریه جغرافیا و توسعه، سال نهم، شماره 21: 159-180.
3. ربانی، رسول (1385). جامعه‌شناسی شهری، دانشگاه اصفهان، انتشارات سمت.
4. سیف‌الدینی، فرانک، محمد میره و زهرا پورشیخانی (1386). جغرافیا شهر و برنامه‌ریزی شهری در بستر جهانی شدن، نشریه مسکن و محیط روستا، شماره 120: 75-62.
5. قربانی، رسول، سعید حسین‌آبادی و علی طورانی (1392). شهرهای خلاق، رویکردی فرهنگی در توسعه شهری، نشریه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم، شماره 11: 18-1.
6. کلاتری، بهرنگ، وحید یارقلی و اکبر رحمتی (1391). فضای جمعی و شهر خلاق، نشریه منظر، شماره 19: 79-74.
7. مرکز آمار ایران (1390). سرشماری عمومی نفوس و مسکن 1390، استان سمنان.

ب) منابع لاتین

1. AuthentiCity (2008). Creative City Planning Framework, A Supporting Document to the Agenda for Prosperity: Prospectus for a Great City, Prepared for the City of Toronto, 2008: 21.
2. Coletta, C (2008). Fostering the Creative City, CEOs for Cities, August 2008:4.
3. Costa, Pedro, Miguel, Magalhaes, Bruno Vasconcelos and Gustavo, Sugahara (2007). A discussion on the governance of Creative Cities: some insight for policy action, Norwegian Journal of Geography, Vol.61.
4. Hospers, G-J and R.van Dalm (2005). How to create a creative city? The viewpoints of Richard Florida and Jane Jacobs, Foresight. Vol. 7.
5. Landry, Charls (2000). The creative city: a toolkit for urban innovators, london: Earthscan.
6. Landry, Charls (2006). lineages of the creative city, research journal for creative city (Rjcc), vol.1. no.1.
7. Musterd, S (2010). The Creative Cultural Knowledge City, Some Conditions, Paper presented at the University of Kaiserslautern, 2002.
8. Pratt, A (2008). Creative cities: the cultural industries and the creative class, Geografiska annar: Series B-Human geography, 90 (2): 4.
9. Roberts, M (2006). From creative city to no-go areas, The expansion of the nighttime economy in British town and city centres: 331.
10. Sasaki, masayuki (2008). Developing Creative Cities Through Networking,

Policy Science. Vol.15, No.3:54.

11. Sasaki, masayuki (2010). urban regeneration through cultural creativity and social inclusion: Rethinking creative city theory through a Japanese case study, *Cities* 27 (2010) S3–S9:77.
12. Simeti, M (2006). *The creative city: moving from ideas to planning practice*, Massachusetts Institute of Technology:13.
13. Tajudeen, I (2008). JENESYS Program Report, Conference of Urban Community Development Inspired by Culture: The Potential of Creative Cities, July 29 – August 7. Published by The Japan Foundation:60.